

SKARGA NADZWYCZAJNA W ŚWIETLE SYSTEMU ŚRODKÓW ZASKARŻENIA W POSTĘPOWANIU CYWILNYM

redakcja naukowa Tadeusz Wiśniewski

Tadeusz Wiśniewski, Robert Bełczącki

BIBLIOTEKA SĄDOWA

SKARGA NADZWYCZAJNA W ŚWIETLE SYSTEMU ŚRODKÓW ZASKARŻENIA W POSTĘPOWANIU CYWILNYM

redakcja naukowa Tadeusz Wiśniewski

Tadeusz Wiśniewski, Robert Bełczącki

BIBLIOTEKA SĄDOWA

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

Stan prawny na 15 maja 2019 r.

Recenzent

Prof. dr hab. Tadeusz Ereciński

Wydawca

Małgorzata Stańczak

Redaktor prowadzący

Hanna Kolenkiewicz

Opracowanie redakcyjne

Małgorzata Masłowska

Projekt okładek serii

Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

Łamanie

Marek Lisiowski

Poszczególne rozdziały opracowali:

Tadeusz Wiśniewski rozdziały I–VI

Robert Bełczącki rozdział VII

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2019

ISBN 978-83-8160-710-0

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

WYKAZ SKRÓTÓW	9
PRZEDMOWA	11
ROZDZIAŁ I	
SYSTEM ZASKARŻANIA ORZECZEŃ	
W POSTĘPOWANIU CYWILNYM	13
I.1. Uwagi ogólne	13
I.2. Rodzaje środków zaskarżenia (zwyczajne i nadzwyczajne)	20
I.3. Podstawy zaskarżania	28
I.4. Zagadnienie instancyjności postępowania cywilnego	33
I.5. Ogólna charakterystyka obowiązującego systemu zaskarżania orzeczeń w sprawach cywilnych	38
ROZDZIAŁ II	
APELACJA	54
II.1. Ogólna charakterystyka apelacyjnego systemu zaskarżania orzeczeń sądowych	54
II.2. Dopuszczalność apelacji (rodzaje zaskarżanych orzeczeń, wymagania formalne i fiskalne, termin do wniesienia apelacji, legitymacja do zaskarżenia, postępowanie sprawdzające)	57
II.3. Postępowanie przed sądem II instancji	67
II.4. Orzeczenia sądu II instancji	71
ROZDZIAŁ III	
SKARGA KASACYJNA	80
III.1. Ogólna charakterystyka postępowania kasacyjnego	80
III.2. Geneza instytucji odmowy przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania przez Sąd Najwyższy	83

III.3. Skarga kasacyjna w systemie postępowania cywilnego	85
III.4. Dopuszczalność skargi kasacyjnej	88
III.4.1. Uwagi ogólne	88
III.4.2. Rodzaje zaskarżanych orzeczeń	89
III.4.3. Wymagania konstrukcyjne i formalne skargi kasacyjnej	93
III.4.4. Termin do wniesienia skargi kasacyjnej	95
III.4.5. Przymus adwokacko-radcowski	100
III.4.6. Legitymacja do wniesienia skargi kasacyjnej	104
III.5. Podstawy skargi kasacyjnej	105
III.6. Postępowanie sprawdzające przed sądem II instancji	121
III.7. Postępowanie sprawdzające przed Sądem Najwyższym	124
III.8. Postępowanie kasacyjne przed Sądem Najwyższym	125
III.8.1. Ocena skargi kasacyjnej w aspekcie przyjęcia lub odmowy przyjęcia jej do rozpoznania	125
III.8.2. Rozpoznanie skargi kasacyjnej	129
III.8.3. Orzeczenia Sądu Najwyższego i jego podstawy	131

ROZDZIAŁ IV

SKARGA O WZNOWIENIE POSTĘPOWANIA	142
IV.1. Uwagi ogólne	142
IV.2. Dopuszczalność skargi o wznowienie postępowania	145
IV.2.1. Przedmiot zaskarżenia w procesie	145
IV.2.2. Przedmiot zaskarżenia w postępowaniu nieprocesowym	147
IV.3. Termin do wniesienia skargi o wznowienie postępowania	148
IV.4. Podstawy wznowienia (nieważność postępowania oraz podstawy restytucyjne)	150
IV.5. Przebieg postępowania ze skargi o wznowienie postępowania oraz właściwość sądu	153

ROZDZIAŁ V

SKARGA O STWIERDZENIE NIEZGODNOŚCI Z PRAWEM PRAWOMOCNEGO ORZECZENIA	162
V.1. Uwagi wstępne	162
V.2. Przedmiot zaskarżenia skargą o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia	174
V.3. Subsydiarność skargi jako zasada i wyjątki od niej	177
V.4. Dopuszczalność skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia w wypadkach wyjątkowych	181
V.5. Pojęcie i istota niezgodności z prawem	183
V.6. Szkoda wyrządzona przez wydanie orzeczenia	188

V.7. Legitymacja do złożenia skargi o stwierdzenie niezgodności orzeczenia z prawem	190
V.8. Podstawy skargi o stwierdzenie niezgodności orzeczenia z prawem	192
V.9. Wymagania formalne i konstrukcyjne skargi o stwierdzenie niezgodności orzeczenia z prawem	194
V.10. Termin do złożenia skargi o stwierdzenie niezgodności orzeczenia z prawem	201
V.11. Kontrola skargi o stwierdzenie niezgodności orzeczenia z prawem pod kątem jej dopuszczalności, wymagań formalnych i fiskalnych oraz terminu do jej wniesienia	203
V.12. Rozpoznanie skargi przez Sąd Najwyższy	205
V.13. Rozstrzygnięcia Sądu Najwyższego	210

ROZDZIAŁ VI

WNIOSEK DO SĄDU NAJWYŻSZEGO O UNIEWAŻNIENIE

PRAWOMOCNEGO ORZECZENIA	213
VI.1. Uwagi ogólne	213
VI.2. Dopuszczalność wniosku o unieważnienie (termin do złożenia wniosku, legitymacja, przedmiot zaskarżenia, wymagania formalne)	219
VI.3. Podstawy wniosku o unieważnienie	221
VI.4. Postępowanie z wniosku o unieważnienie orzeczenia i końcowe rozstrzygnięcie Sądu Najwyższego	222

ROZDZIAŁ VII

SKARGA NADZWYCZAJNA	223
VII.1. Wniesienie skargi nadzwyczajnej od prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego w sprawie cywilnej	223
VII.1.1. Uwagi wstępne	223
VII.1.2. Substrat zaskarżenia	230
VII.1.3. Termin do wniesienia skargi nadzwyczajnej	235
VII.1.4. Legitymacja do wniesienia skargi nadzwyczajnej	241
VII.1.5. Wymagania formalne i konstrukcyjne skargi nadzwyczajnej	244
VII.2. Dopuszczalność skargi nadzwyczajnej w sprawie cywilnej	249
VII.2.1. Uwagi wstępne	249
VII.2.2. Dopuszczalność skargi nadzwyczajnej ze względu na wymagania konstrukcyjne skargi	250
VII.2.3. Dopuszczalność skargi nadzwyczajnej ze względów podmiotowych oraz przedmiotowych	262
VII.2.4. Dopuszczalność skargi nadzwyczajnej ze względu na zachowanie terminu do jej wniesienia	272

VII.3. Postępowanie ze skargi nadzwyczajnej w sprawie cywilnej przed Sądem Najwyższym	275
VII.4. Zakres rozpoznania przez Sąd Najwyższy skargi nadzwyczajnej w sprawie cywilnej	282
VII.4.1. Uwagi wstępne	282
VII.4.2. Ponowna ocena dopuszczalności skargi nadzwyczajnej	285
VII.4.3. Ocena nieważności postępowania	287
VII.4.4. Ocena zasadności naruszeń stanowiących podstawy skargi nadzwyczajnej oraz jej wynik	291
BIBLIOGRAFIA	301

WYKAZ SKRÓTÓW

Dz.U.	- Dziennik Ustaw
Dz.Urz. UE L	- Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, Seria L
k.c.	- ustawa z 23.04.1964 r. - Kodeks cywilny (Dz.U. z 2018 r. poz. 1025 ze zm.)
k.p.c.	- ustawa z 17.11.1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2018 r. poz. 1360 ze zm.)
k.p.c. z 1930 r.	- Kodeks postępowania cywilnego z 29.11.1930 r. (Dz.U. z 1950 r. Nr 43, poz. 394 ze zm.)
k.p.k.	- ustawa z 6.06.1997 r. - Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2018 r. poz. 1987 ze zm.)
MoP	- Monitor Prawniczy
OSNC	- Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna (od 1962 r. do końca 1994 r. - OSNCP)
OTK-A	- Orzecznictwo TK - Seria A
Pal.	- Palestra
PiP	- Państwo i Prawo
PPC	- Polski Proces Cywilny
Prok.iPr.	- Prokuratura i Prawo
PS	- Przegląd Sądowy
Rej.	- Rejent
SC	- Studia Cywilistyczne
SN	- Sąd Najwyższy
St.Iur.	- Studia Iuridica
u.k.s.c.	- ustawa z 28.07.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. z 2018 r. poz. 300 ze zm.)
uSN	- ustawa z 8.12.2017 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. z 2018 r. poz. 5 ze zm.)

PRZEDMOWA

Opracowanie to adresowane jest do szerokiego kręgu czytelników, a więc nie tylko do prawników, ale także do czytelników zainteresowanych tytułowym zagadnieniem. U podstaw tego opracowania leży założenie, że jego głównym celem jest zaprezentowanie nowego w naszym systemie prawnym środka zaskarżenia, którym jest skarga nadzwyczajna. W związku jednak z tym, że skarga ta może być zastosowana jedynie w sytuacji, gdy zaskarżone orzeczenie nie może zostać zmienione lub uchylone w drodze innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia, nieodzowne było również przedstawienie tych środków. Ich przegląd – przede wszystkim opisowy i komentarzowy, w ograniczonym zaś stopniu przedstawiający różnego rodzaju kontrowersje związane z wykładnią i rozumieniem określonych rozwiązań procesowych – uzupełniono o bliższe zobrazowanie także apelacji, niebędącej wprawdzie nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia, niemniej jednak będącej na gruncie naszego Kodeksu postępowania cywilnego zasadniczym i zarazem jedynym zwykłym środkiem odwoławczym od orzeczeń merytorycznych. Ten przymiot apelacji z jednej strony oraz – jeżeli w danej sprawie w ogóle jest dopuszczalna skarga kasacyjna – ograniczony zakres rozpoznania Sądu Najwyższego w postępowaniu kasacyjnym z drugiej strony sprawiają, że o treści merytorycznego rozstrzygnięcia przesądza częstokroć sąd II instancji. Sprawa kształtuje się odmiennie tylko wówczas, gdy strony nie skorzystały z możliwości zaskarżenia wyroku sądu I instancji i ten właśnie wyrok staje się przedmiotem skargi nadzwyczajnej.

W sprawach, w których skarga kasacyjna jest dopuszczalna, ustawodawca dopuścił możliwość zaskarżenia orzeczenia sądu apelacyjnego w drodze skargi nadzwyczajnej zarówno w razie zaniechania przez stronę

skorzystania ze skargi kasacyjnej, jak i wypadku, gdy skarga kasacyjna – z przyczyn merytorycznych lub formalnych – nie doprowadziła do właściwej korekty wskazanego orzeczenia.

W związku z taką szczegółną – z punktu widzenia ewentualnej potrzeby wniesienia skargi nadzwyczajnej – pozycją oraz znaczeniem orzeczenia sądu apelacyjnego konieczne było omówienie także środka odwoławczego w postaci apelacji. Ze względu na wskazane znaczenie rozstrzygnięcia sądu apelacyjnego w opracowaniu zwrócono uwagę przede wszystkim na te czynności sądu i czynności procesowe stron, których sposób realizacji może mieć następnie znaczenie przy ocenie celowości wniesienia ewentualnej skargi nadzwyczajnej.

Należy podkreślić, że przedstawione zostały tylko te środki zaskarżenia, które funkcjonalnie powiązane są z instytucją skargi nadzwyczajnej. Charakter opracowania w powiązaniu z tytułowym zagadnieniem (a zaakcentowano w nim przede wszystkim skargę nadzwyczajną) przesądził, że przedstawienie poszczególnych, wybranych środków zaskarżenia – poza samą skargą nadzwyczajną – zostało ograniczone do omówienia najistotniejszych ich cech i elementów procesowych oraz przebiegu – z punktu widzenia regulacji ustawowej – samego postępowania sądowego związanego z wniesieniem tych środków. Uczyniono to w rozmiarze niezbędnym, pozwalającym Szanownym Czytelnikom na należyte zorientowanie się w charakterze i istocie tych środków. Charakterystyka tych środków jest zasadniczo tylko szkicowa, a jednocześnie też syntetyczna.

Ze względów na charakter opracowania, z powodów pragmatycznych pominięto w nim wiele aspektów o dużym ciężarze gatunkowym, doniosłych w praktyce oraz na gruncie teorii prawa procesowego cywilnego. Czytelników zainteresowanych bardziej szczegółowym poznaniem charakteru i konstrukcji omówionych środków zaskarżenia wypada odesłać do licznych opracowań systemowych, komentarzowych i monograficznych, które wielokrotnie powoływane są w przypisach.

Tadeusz Wiśniewski
Warszawa, 18.05.2019 r.

Rozdział I

SYSTEM ZASKARŻANIA ORZECZEŃ W POSTĘPOWANIU CYWILNYM

I.1. Uwagi ogólne

1. Na podstawie ustawy z 8.12.2017 r. o Sądzie Najwyższym z dniem 3.04.2018 r. do polskiego systemu prawnego wprowadzono, niewystępującą w nim wcześniej, instytucję procesową w postaci skargi nadzwyczajnej¹. Ten kolejny w polskim systemie prawnym środek zaskarżenia został ukierunkowany zarówno na postępowanie cywilne, jak i na postępowanie karne. Tematem przewodnim tej książki jest właśnie problematyka związana z nadmienioną skargą rozważona z punktu widzenia przepisów Kodeksu postępowania cywilnego. Jej scharakteryzowania i wyjaśnienia podstaw funkcjonowania nie da się jednak dokonać, byłaby to bowiem wypowiedź i charakterystyka ułomna, bez uprzedniego przedstawienia ukształtowanego normatywnie w naszym porządku prawnym systemu środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym.

¹ W związku z tą instytucją pojawia się wiele wątpliwości związanych z bezpieczeństwem prawnym. Rozważa je A. Machnikowska, *O niezawisłości sędziów i niezależności sądów w trudnych czasach. Wymiar sprawiedliwości w pułapce sprawności*, Warszawa 2018, s. 268 i n. Zob. też T. Scheffler, *Skarga nadzwyczajna*, „Radca Prawny” 2018/178, który podkreśla, że bez względu na osobiste poglądy dotyczące zasadności wprowadzenia tej instytucji do polskiego porządku prawnego, to jest ona jednak normatywnym faktem, który powinno się uwzględniać w praktyce zawodowej radców prawnych, a zwłaszcza T. Ereciński, K. Weitz, *Skarga nadzwyczajna w sprawach cywilnych*, PS 2019/ 2, s. 7 i n. oraz T. Zembrzusi, *Wpływ wprowadzenia skargi nadzwyczajnej na skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia*, PS 2019/2, s. 23 i n.

Problematyka dotycząca skargi nadzwyczajnej niewątpliwie ściśle łączy się z ogółem środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym. Podkreślić wszak należy, że wskazana skarga ma charakter subsydiarny. Wynika to z art. 89 § 1 uSN, który przewiduje, że skarga nadzwyczajna jest dopuszczalna, jeżeli orzeczenie nie może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia. Także i z tego względu znaczenia, roli oraz umiejscowienia w polskim systemie prawa procesowego cywilnego tego nowego, cechującego się oryginalną konstrukcją, środka zaskarżenia nie można rozważać i określać w izolacji od istniejącego w postępowaniu cywilnym zespołu środków zaskarżenia. Środki te bowiem w większym lub mniejszym stopniu rzutują na zakres przedmiotowy i samą dopuszczalność zastosowania skargi nadzwyczajnej. Poczynione rozważania pozwolą też ocenić stopień oryginalności podstaw, na których ta skarga może zostać oparta.

Według założenia ustawodawcy korzystanie ze skargi nadzwyczajnej ma być podyktowane koniecznością zapewnienia zgodności zaskarżanego orzeczenia z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. Skarga nadzwyczajna może być wniesiona od prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego lub sądu wojskowego kończącego postępowanie w sprawie (art. 89 § 1 *in. principio* uSN).

Skarga nadzwyczajna, jak podkreślono, znajduje zastosowanie zarówno w sprawach karnych, jak i cywilnych. Regulacja dotycząca tej skargi nie jest jednak wyczerpująca i kompleksowa, stąd też w art. 95 uSN znajdujemy dwa odesłania. Polegają one na tym, że w zakresie nieuregulowanym przepisami nadmienionej ustawy do skargi nadzwyczajnej, w postępowaniu w sprawie z tej skargi stosuje się w zakresie spraw cywilnych przepisy ustawy z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego dotyczące skargi kasacyjnej, z wyłączeniem art. 398⁴ § 2 oraz art. 398⁹; natomiast w zakresie spraw karnych stosuje się przepisy ustawy z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego dotyczące kasacji.

2. Wywody zasadnicze należy rozpocząć od stwierdzenia, że dla każdej strony w procesie cywilnym² zasadnicze znaczenie ma, aby rozstrzygnięcie sprawy było trafne i sprawiedliwe. Wiąże się to z celem postępowania cywilnego, którym jest urzeczywistnienie (konkretyzacja i realizacja) norm prawnych z zakresu prawa cywilnego materialnego zgodnie z ich treścią oraz doprowadzenie do stanu pewności prawnej w zakresie stosunków cywilnoprawnych wypływających z tych norm. Dlatego też zagadnienie trafności orzeczeń sądowych łączy się nierozzerwalnie z ochroną interesów osób uprawnionych, w szczególności zaś z ochroną przysługujących im praw podmiotowych, a w innym ujęciu – ze skutecznością postępowania cywilnego w szerokim tego rozumieniu³.

W zapewnieniu prawidłowego rozstrzygnięcia sprawy niebagatelna rola przypada środkom zaskarżenia⁴. Liczyć się bowiem trzeba z tym, że w związku z rozpoznawaniem i rozstrzyganiem przez sąd spraw cywilnych (tak zresztą jak i spraw karnych) pojawia się zawsze możliwość pomyłek oraz dopuszczenia do wad wydanych orzeczeń. Możliwości zaś popełnienia przez sąd jakichś błędów dotyczących czy to samego orzekania, czy też przeprowadzanego postępowania nie da się w ogóle wyłączyć i to nawet w razie bardzo dobrego rozeznanania w obowiązujących przepisach, i mimo skrupulatnego przestrzegania przez sąd reguł formalnych postępowania. To zrozumiała konsekwencja ułomności natury ludzkiej. Poza tym w praktyce nie są do uniknięcia sytuacje, że sąd nie zdoła poznać pewnych faktów, chociaż one w obiektywnej rzeczywistości zaistniały. Nierzadko zdarza się też, że zachodzą nowe okoliczności oraz pojawiają się nowe dowody, które niezależnie całkiem od sądu mogą dezaktualizować wydane orzeczenie i w następstwie uzasadniać potrzebę jego zmiany,

² Użyty zwrot, stosowany wielokrotnie w tekście, jest skrótem myślowym, bo chodzi tu oczywiście także o uczestników postępowania nieprocesowego.

³ Por. T. Wiśniewski, *Apelacja i kasacja. Nowe środki odwoławcze w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1996, s. 7.

⁴ Co do tej kwestii szerzej P. Grzegorzcyk, *Dopuszczalność i kształt apelacji w postępowaniu cywilnym – perspektywy przyszłej regulacji z uwzględnieniem standardów konstytucyjnych i międzynarodowych* [w:] *Postępowanie rozpoznawcze w przyszłym Kodeksie postępowania cywilnego*, red. K. Markiewicz i A. Torbus, Warszawa 2014, s. 220 i n.

Tadeusz Wiśniewski – profesor doktor habilitowany nauk prawnych, sędzia Sądu Najwyższego w stanie spoczynku, profesor zwyczajny w Kolegium Prawa Akademii Leona Koźmińskiego w Warszawie, członek Rady Naukowej Instytutu Nauk Prawnych PAN; autor licznych publikacji z zakresu postępowania cywilnego i prawa cywilnego materialnego.

Robert Belczącki – sędzia Sądu Rejonowego dla Warszawy-Mokotowa, orzekający początkowo w Wydziale Karnym, obecnie w Wydziale Cywilnym, w latach 2010–2014 asystent sędziego SN w Izbie Cywilnej; autor publikacji z zakresu prawa cywilnego materialnego i procesowego.

Książka stanowi wszechstronne omówienie instytucji skargi nadzwyczajnej w postępowaniu cywilnym w ujęciu zarówno teoretycznym, jak i praktycznym. Zawiera analizę takich zagadnień jak:

- substrat, termin i legitymacja do wniesienia skargi nadzwyczajnej,
- dopuszczalność jej złożenia,
- przebieg i zakres postępowania ze skargi nadzwyczajnej przed Sądem Najwyższym.

Publikacja prezentuje informacje dotyczące najistotniejszych cech i elementów procesowych skargi nadzwyczajnej oraz powiązań z innymi środkami zaskarżenia w postępowaniu cywilnym, co pozwala na zdiagnozowanie i rozwiązanie konkretnych zagadnień praktycznych. Ze względu na subsydiarność tej skargi w opracowaniu przedstawiono też – w niezbędnym rozmiarze – przewidziane w sprawach cywilnych inne nadzwyczajne środki zaskarżenia, a także środek odwoławczy w postaci apelacji.

Publikacja jest przeznaczona w szczególności dla sędziów, adwokatów, radców prawnych i prokuratorów. Może być przydatna również przedstawicielom nauki.

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45, FAX 22 535 80 01

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUPER.PL

WWW.PROFINFO.PL

